

Mediácia pri rozvode

JUDr. KATARÍNA DROBNÁ, LL.M.

Paneurópska vysoká škola práva, Fakulta práva v Bratislave

DOI: <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.50-55>

Kľúčové slová:

manželstvo, rozvod, mediácia, mediácia pri rozvode, mediátor

Úvod

Ochrana inštitútu manželstva je ústavným princípom slovenského právneho poriadku, pričom sa vychádza zo zásady, že manželia môžu byť rozvedení iba v prípade, ak sú vzťahy medzi nimi rozvrátené kvalifikovaným spôsobom.¹

Na Slovensku je často krát samotný rozvod manželstva spojený s ďalšími spormi súvisiacimi predovšetkým s úpravou rodičovských práv a povinností k maloletým deťom po rozvode a takisto spormi majetkovo-právneho charakteru.

Je zrejmé, že aktuálne sociálne, spoločensko-ekonomické a politické podmienky a zmeny v spoločnosti si vyžadujú nový prístup ku konfliktom a k spôsobu riešenia sporov v oblasti súkromnoprávných vzťahov.

Európska únia aktívne podporuje metódy alternatívneho riešenia sporov, medzi ktoré patrí aj mediácia, ktorá je v členských štátoch v rôznych štádiách vývoja. Prínosné môže byť jej využitie v rodinno-právnych veciach, keďže rieši problémy so samotným rozvodom, ochranou záujmu maloletých a s tým súvisiacich ďalších právnych otázok.

Právna úprava rozvodu manželstva na Slovensku

Rozvod manželstva môžeme definovať ako jedinú prípustnú formu zániku manželstva počas života oboch manželov. Manželstvo zaniká v deň právoplatnosti

¹ Tzv. „kvalifikovaný rozvrat manželstva“.

rozsudku o rozvode manželstva, ktorým ho súd rozviedol. „*Na rozvod manželstva neexistuje právny nárok.*“²

Podľa zákona o rodine možno pristúpiť k zrušeniu manželstva rozvodom **iba v odôvodnených prípadoch.**³

Podľa § 23 odsek 2 zákona o rodine: „**Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.**“

Pre posúdenie, či je manželstvo dostatočne kvalifikovane rozvrátené, neexistujú žiadne zákonné podmienky. Zistenie existencie kvalifikovaného rozvratu ponecháva právna úprava na voľnú úvahu sudcov, čo znamená, že sa do procesu rozhodovania do veľkej miery prenášajú ich vlastné morálne a hodnotové postoje.⁴

Podľa právneho poriadku Slovenskej republiky **o rozvode manželstva môže rozhodovať iba súd.** Konanie o rozvode manželstva je upravené v zákone č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej ako „CMP“). Konanie o rozvod možno začať návrhom niektorého z manželov.⁵

Podľa § 118 odsek 1 CMP „**Súd vedie účastníkov k zmiernemu riešeniu.**“

V zmysle § 118 odsek 2 CMP „*Ak je to účelné a umožňujú to okolnosti prejednávanej veci, môže súd účastníkov vyzvať, aby sa o zmierné riešenie pokúsili mediáciou.*“

Mediácia pri rozvode na Slovensku

Hneď na úvod témy „*mediácia pri rozvode*“ sa mnohým naskytá otázka: Ak manželstvo môže rozvieť iba súd, na čo slúžia dohody uzavreté pred mediátorom?

Prijatím zákona č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „*zákon o mediácii*“) sa upevnila pozícia inštitútu mediácie ako legitímneho nástroja na riešenie sporov. **Ako jedna z metód alternatívneho riešenia sporov** prispieva k rýchlejšiemu prístupu k spravodlivosti účastníkov mediácie.

² PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 93.

³ § 22.

⁴ PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 94.

⁵ § 23 zákona o rodine.

* Návrh na rozvod musí obsahovať jednak všeobecné náležitosti podľa zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej ako „CSP“) § 127, ako aj osobitné náležitosti podľa ust. § 25 CMP.

Z obsahu mediácie vyplýva, že jej cieľom nie je nahradiť fungujúci systém súdnictva, ale zefektívniť postup pri riešení sporov. Výsledkom mediácie je podľa zákona o mediácii **dohoda**, ktorá má písomnú formu a je pre účastníkov, zúčastnených na mediácii záväzná.⁶ Dohodou je možné riešiť otázky, ktoré súvisia priamo s rozvodom (dohodnúť pre obe strany čo najpriateľnejšie podmienky pred, počas a po rozvode), takisto je možné dohodnúť podmienky následnej starostlivosti o deti (striedavá starostlivosť, výhradná starostlivosť), výšku výživného,⁷ dohodnúť sa prípadne aj na výživnom pre budúceho ex-partnera, dohodnúť sa na rozdelení spoločného majetku a pod..

V prípade úpravy výkonu rodičovských práv a povinností a súvisiacich otázkach **zákonodarcu preferuje dohodu rodičov**.

Podľa ustanovenia § 24 ods. 4 zákona o rodine *“Súd pri rozhodovaní o výkone rodičovských práv a povinností alebo pri schvaľovaní dohody rodičov rešpektuje právo maloletého dieťaťa na zachovanie jeho vzťahu k obidvom rodičom a vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa, najmä na jeho citové väzby, vývinové potreby, stabilitu budúceho výchovného prostredia a ku **schopnosti rodiča dohodnúť sa na výchove a starostlivosti o dieťa s druhým rodičom.**”*

Obsah dohody by mal preto v prvom rade odrážať skutočné potreby dieťaťa, jeho najlepší záujem, ale aj potreby a záujmy rodičov, ktorí si takouto dohodou zabezpečujú svoje rodičovské práva a plnia svoje rodičovské povinnosti vo vzťahu k maloletému dieťaťu.

Od roku 2018 Ministerstvo spravodlivosti SR realizuje projekt s názvom *„Procesno-organizačný audit Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a vybraných organizácií rezortu spravodlivosti a audit výkonu súdnej moci“*,⁸ ktorého hlavnou úlohou je vytvoriť efektívny model vybavovania rodinnoprávnej agendy na súdoch v rámci rozhodovacej činnosti pri starostlivosti o maloleté deti.⁹ Práve **Cochemský model** poukazuje na silu mediátora v konaniach o úpravu rodičovských práv a povinností k dieťaťu a pomoc, ktorou vie (kvalifikovaný¹⁰) mediátor príspeieť v rokovaní rodičov o ich vlastné dieťa, pretože práve mediátor vie správnymi metódami nasmerovať rodičov k tomu, aby odsunuli svoj partnerský konflikt do úzadia a neventilovali si ho prostredníctvom svojho dieťaťa.

⁶ Platí však, že ani mediátor, ani advokát manželstvo nerozvedú.

⁷ Táto časť dohody podlieha následnému schváleniu súdu.

⁸ „Cochemská prax“.

⁹ Pilotný projekt realizácie Cochemského modelu začal na Okresnom súde v Prešove.

¹⁰ Mediátor je osobou, ktorá môže ovplyvniť život celých rodín. V pozitívnom aj negatívnom zmysle. Výber „správneho“ mediátora je preto kľúčové.

Úvahy de lege ferenda

Na úvod akýchkoľvek úvah do budúcnosti možno uviesť, že od roku 2012 zaznievajú v politických ako aj odborných kruhoch požiadavky na zmenu rodinnoprávnej úpravy v súvislosti s **umožnením tzv. „konsenzuálnych rozvodov/rozvodov dohodou“**. V tomto prípade je mediácia ako inštitút nekonfliktného spôsobu riešenia sporov s ohľadom na jej základné princípy pre proces rozvodov dohodou priam predurčená. „Klasický rozvod“ má v našich podmienkach častokrát za následok, že puto medzi dieťaťom a rodičom (väčšinou otcom) je narušené, či úplne zrušené. Mediáciou je možné v takýchto prípadoch aspoň sčasti predísť negatívnym dôsledkom ako aj očakávaniam v súvislosti s rozvodom.

Cieľom pôsobenia mediátora je zmierne riešenie – upokojenie situácie a zapojenie zúčastnených strán do podobného chápania najlepšieho záujmu dieťaťa a následné odstránenie alebo aspoň minimalizovanie príčin konfliktu.¹¹

Od prijatia zákona o rodine podlieha akákoľvek rodičovská dohoda schváleniu súdom, čo spôsobuje, že aj napriek tomu, že sa rodičia maloletých detí o výkone svojich rodičovských práv a povinností dohodnú, musia absolvovať súdne konanie z dôvodu schválenia ich vôle súdom. Uvedené je podľa môjho názoru potrebné, avšak v mnohých prípadoch nie je vôľa rodičov (odzrkadlená v dohode) aj pri zohľadnení najlepšieho záujmu dieťaťa súdom akceptovaná. **Uvažovať (vo vzťahu k rodičovskej dohode) je možné smerom k procesu schvaľovaniu súdom** a prípadného nového mechanizmu schvaľovania rodičovskej dohody, pri ktorom bude súd plnohodnotne na takúto dohodu prihliadať.

Lepšie/častejšie využitie mediácie pri rozvode ako mimosúdneho riešenia sporu by napomohlo nielen k lepšiemu prístupu jednotlivcov k spravodlivosti. Súdny by sa odbremenili v prípadoch, kde sa zásah štátu predpokladá až vtedy, ak nedôjde k dohode. V neposlednom rade by sa tak znížil počet podaných návrhov na súd. Z uvedeného vyplýva, že žiaduca je taktiež **širšia implementácia mediácie do ďalších právnych noriem** (napr. zákona o rodine a pod.).

V neposlednom rade, **je dôležité vykonávať osvetu v oblasti mediácie**, ktorú je možné realizovať viacerými spôsobmi.¹²

¹¹ PAVELKOVÁ, B.: Mediácia v civilnom mimosporovom poriadku. In: RODINNÁ MEDIÁCIA V KONTEXTE AKTUÁLNEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY. Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. v spolupráci so Slovenským inštitútom pre mediáciu a Asociáciou rodinných mediátorov Slovenska, Bratislava, 2016, s. 9–14.

¹² Napr. rozsiahlejšou výučbou na školách, medializáciou a pod.

Ako aj vo veciach ochrany maloletých alebo majetkovo-právnych, inšpiráciu môžeme nájsť v zahraničných právnych úpravách. Podpora mediácie v rámci iných štátov EÚ je na rôznej úrovni, a to od možnosti využiť mediáciu ako mimosúdne riešenie sporov (napr. v Belgicku alebo vo Francúzsku), cez priame smerovanie k jej využitiu (napr. v Španielsku, Taliansku alebo Švédsku), až po zákonom stanovenú príp. sudcom uloženú povinnosť prihliadnuť prioritne na mediáciu ako mimosúdne riešenie sporov (napr. v Nemecku alebo Belgicku). Napr. Nemecko je jednou z krajín, v ktorej sa stretávame s tzv. „*povinnou mediáciou*“. Zákon v tejto krajine upravuje povinnosť riešiť určité oblasti prostredníctvom mediácie. Sporné strany musia pred súdnym konaním absolvovať mediáciu a až potom môžu vstúpiť do súdneho konania. Daný postup sa uplatňuje v civilných (napr. peňažných) sporoch.

Záver

Prístup k spravodlivosti pre všetkých je základným právom, ktoré zakotvuje článok 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Zo záverov mnohých odborníkov z oblasti psychológie, ale aj z bežnej praxe advokátov a mediátorov je zrejmé, že manželia vo vzájomnom konflikte nemajú obvykle potrebný odstup od partnerského konfliktu a v prípade ak majú maloleté deti, prenášajú partnerské nezhody aj do svojich rodičovských postojov.

Nemyslím si, že mediácia by mala byť „*povinná*“, nakoľko mediácia je vo svojej podstate založená na princípe dobrovoľnosti. Stotožňujem sa aj s názormi, že mediácia nie je univerzálny riešením na každý prípad a dovoľujem si poukázať na názor doc. JUDr. Pavelkovej, PhD., ktorá uvádza, že „*rodičovská dohoda nie je za každých okolností víťazstvom dieťaťa a súd by sa o ňu ani nemal pokúšať vo všetkých vysoko rizikových prípadoch, kedy je mediácia personálne vylúčená.*“¹³

Na záver je však možné konštatovať, že s rozhodnutím súdu o samotnom rozvode a ďalších náležitostiach je spokojný vo väčšine prípadov len jeden z partnerov, no nie je zriedkavé, že nespokojní sú obaja. V prípade využitia mediácie je vysoká pravdepodobnosť, že spokojní budú obaja.

¹³ PAVELKOVÁ, B.: Rodinná mediácia v podmienkach Slovenskej republiky. In: EFEKTIVITA VÝKONU ROZHODNUTIA VO VECIACH STAROSTLIVOSTI SÚDU O MALOLETÝCH PO REKODIFIKÁCIU CIVILNÉHO PROCESU. Zborník. Wolters Kluwer SR s. r.o., Bratislava, 2018, s. 125.

Abstract

Mediation during divorce proceedings

The aim of the paper is to point out the advantages of mediation and the possibilities of an agreement between spouses as well as a parental agreement, as a result of mediation, which reflects the needs, interests and possibilities of the participants transformed into mutual rights and obligations. Mediation proceedings can facilitate and, in particular, shorten the divorce process itself and pre-set decent conditions for the mutual relations of the participants after the divorce.